

Бранислав МИЛОСАВЉЕВИЋ

ДВОЈИЦА ИЗ РАДНИЧКОГ БАТАЉОНА

Борба партизана на Кадињачи, вођена 29. новембра 1941. године против хиљаду до зуба наоружаних Немаца, уписана је у историји НОБ у Србији и Југославији као један од највећих подвига. У њој је јуначком смрћу изгинуо готово цео Ужички раднички батаљон у чијим су се редовима борила и двојица Ваљеваца — Милош Станојевић и Чедомир Вујић.

МИЛОШ СТАНОЈЕВИЋ

Међу првима у Колубарску чету Ваљевског партизанског одреда ступио је, јуна 1941. године, Милош Станојевић Кикош. Рођен је 23. марта 1909. године у Ваљеву, у сиромашној радничкој породици. Кројачки занат је, после три године шегртовања, завршио у Ваљеву да би 1935. год. завршио и мајсторски курс. Извесно време имао је самосталну кројачку радњу.

Веома рано се идејно опредељује и укључује у Уједињене радничке синдикате. Учествоје на радничким скуповима и конференцијама и бори се за осмочасовно радно време, боље услове рада, снажније и организованије деловање синдикалне организације. У Културно-уметничком друштву „Абрашевић“ долазе до пуног изражаја Милошеви квалитети. Већ 1928. године наступао је на приредбама рецитуюћи познате револуционарне песме. Учествовао је и у представама драмске секције и певао у хору „Абрашевић“. Уз све то играо је у Фудбалском клубу „Будућност“ и био члан његове управе.

Године 1931. Милош је примљен у СКОЈ и тако је постао члан прве скојевске групе радничке омладине, формиране у Ваљеву после шестојануарске диктатуре. Даља његова активност била је усмерена на организовану политичку делатност са радничком омладином — млађим калфама и ученицима Занатлијске школе. Окупља их, води разговоре и укључује их у разноврсне облике активности. Касније Милош је постао кандидат за члана а јуна 1941. и члан КПЈ.

Борбе Јешић, члан СКОЈА од 1931. године, каже да је Милош био један од најактивнијих припадника СКОЈ-а у Ваљеву у то време. Он се сећа једног догађаја који је имао снажан политички одјек у

време када се радничка класа престојавала после тешких губитака у доба шестојануарске диктатуре. Од црвеног платна, дужине око два метра, Милош је сашо заставу на којој је у средини била петокрака са српом и чекићем а испод тога писало је великим словима: „Живели пролетери!“ У зору 12. октобра 1931. године Милош се попео на зграду пијачног кантара на десној страни Колубаре и на врх куполе истакао пролетерску заставу. У овом смелом задатку Милошу су помогла још три радника. Црвена застава осванула је у сред града на Миољдански вашар посматрана од хиљада грађана.

Милош Станојевић

Милош је често био један од организатора излета до Белија, Јовање и других околних места, а посебно је доприносио организацији забавних програма. Био је у одбору за организовање летовања радни-

чке деце на Дивчибарама под називом Дечја група „Будућност“. Од пионира из ове групе стваран је подмладак за поједине секције Културно-уметничког друштва „Абрашевић“.

Посебно треба истаћи Милошев однос према шегртима у време када је држао самосталну кројачку радњу, заснован на другарској основи. То потврђују и заједнички одласци на приредбе „Абрашевића“, на излете и првомајске прославе а такође и брига да што боље изуче занат. Упоредо старао се и о њиховом васпитању, да буду у редовима најнапреднијих радника.

Милошева кројачка радионица била је састајалиште радника, бака, студената и најнапреднијих интелектуалаца. Ту је долазио, после повратка из Шпаније, Жикица Јовановић Шпанац који је присутнима говорио о борбама у Шпанији, учешћу Југословена у интернационалним бригадама и његовом великом доприносу одбрани Шпанске републике. Поред политичких разговора било је и шале и певања старих градских и револуционарних песама.

После напада Немаца на СССР скупило се у Милошевој радионици неколико младића. Милош им је тада између осталог рекао: „Још само два дана радња ће бити отворена. Ускоро се растајемо, другови“. Гости су га питали када се враћа, а Милош одговори: „Кад се рат заврши и засија црвено сунце слободе. Идем у борбу против Немаца. Вратићу се у Ваљево као ослободилац и победник“. Успомену на тај разговор испричао је аутору овог чланка др Дуле Степановић, у оно време стални посетилац Милошеве кројачке радионице.

До поласка у партизане Милош је прикупио 4 пушке, 2 сандука муниције и 5 крагујевачких бомби, а бицикл је разменио за војнодржавни пиштољ и шињел. У то време Милош је са мајком становао у дворишту а до улице (Кнеза Милоша 67) била је његова кројачка радња. Набављено оружје и муницију Милош је коњском запрегом, уз помоћ једног сељака, изнео из града. Партизанима се прикључио 29. јуна 1941. године у селу Бурђевцу, у шуми Котлине. Постао је борац Колубарске партизанске чете са којом учествује у борбама, ликвидирању жандармеријских станица и диверзантским акцијама у долини Ваљева, налазећи се увек у првим борбеним редовима.

Средином августа 1941. године, по наређењу штаба Ваљевског НОП одреда, пребачена је у Рађевину група бораца из састава Колубарске чете. У њој је био и Милош Станојевић Кикош. Руководилац ове групе био је Добривоје Бошковић. Борци су после вишечасовног пешачења стигли на Рожањ и ушли у састав Азбуковачко-рађевске партизанске чете. Убрзо је учествовао у нападу на немачку посаду у Белој Цркви. Тог веома топлог августовског поподнева партизани су, добро разрађеним планом, извели изненадни напад на немачку посаду од 30 војника. Смештени у згради основне школе Немци су били веома комотни, проводећи већину времена на купању у речици удаљеној 200 метара од школе. Храбра партизанска група разбила је немачку посаду. У овој борби митраљезац Милош Станојевић успешно је дејствовао наносећи Немцима губитке.

Неколико дана након напада у Белој Цркви дошло је до још јаче борбе код места Вратаоце, на путу Лозница — Ваљево. Предвођени неустрашивим Шпанцем, Жикицом Јовановићем, борци Азбуковачко-рађевске партизанске чете, јачине једног вода, из заседе су напали на два камиона пуна Немаца. Засути убитачном пушчаном и митраљеском ватром Немци су претрпели највеће дотадашње губитке на терену устаничке Рађевине. Имали су око 40 мртвих и рањених а партизани — ни једног.

Пред напад на Столице и Крупањ Милош је постављен за командира вода Азбуковачко-рађевске партизанске чете. У тим борбама партизански вод под командом Милоша Станојевића Кикоша представљао је ударну снагу у садејству са осталим партизанским јединицама. Милош се у борбеним јуришима налазио на челу вода истичући се изузетном храброшћу и успешно примењујући тактику партизанског ратовања.

Половином септембра 1941. године Милош је са терена Рађевине послат на извршење важног задатка у околини Ваљева где је боравио два дана. Тада је по једном илегалцу, последњи пут, упутио кратко писмо мајци јављајући јој да је добро и да ништа не брине о њему. Поручио је да му пошаље рубље, јакну и чизме и да ће то чекати на „Краљевића Марка столица“ Изнад Ваљева. „Задатак“ је извршио десетогодишњи Миодраг Мија Антонијевић, Милошев сестрић. Отишао је на заказано место где га је ујак чекао са групом партизана.

У Рађевском батаљону Милош је остао до пред крај септембра 1941. године када је пребачен у Подгорски батаљон. У Каменици је добио задатак да формира кројачку радионицу. Организовао је састанак кројача, абација и шнајдерки. На скуп је дошло преко 20 жена из околних села, а неке од њих дотерале су на колима своје шиваће машине.

Радионица је била смештена у згради жандармериске станице у Каменици. Радила је у две смене а радни елан, уз песму и шалу, био је на висини. Поред ове радиле су и обућарска и сарачка радионица. Ове радионице Ваљевског партизанског одреда основане су међу првима у Србији.

Док је радионица била у Каменици Милош је био у сталном контакту са сељацима. Држао је састанке и говорио на скуповима. Био је добар организатор посла. Уживао је велики ауторитет међу радницима. За време посла често је започињао песме и шале. Имао је уочљиви смисао за поезију па је у предању рада писао песме патриотског и револуционарног садржаја и оне су рецитоване на партизанским приредбама.

Радионица у Каменици радила је до пред крај октобра 1941. године, када је преко Поћуте пребачена на Дебело Брдо а одатле у Рогачицу и Ужице. „Доласком у Ужице, тадашњу партизанску престоницу, распоређени смо — сећа се Миливоје Мирковић — у Раднички батаљон у коме смо били до краја. Борци овог батаљона у току дана радили су у радионицама а ноћу су распоређивани на стражарска места, у заседе и патроле. Одмах по доласку Милош је постављен за командира вода Радничког батаљона. У то време Ужице се припремало за просла-

ву годишњице Октобарске револуције. На све стране радило се ужурбанано, да би град био што лепши и свечанији, а кројачка и обућарска радионица имале су у томе највише посла“.

Раднички батаљон је даноноћно био у заштити Ужица али је и све чешће одлазио на положаје. Учествовао је у борбама против четника у Трешњици, у борби на Црнокоси код Косјерића, брду Металки и другим теренима у околини града. У овим борбама учествовао је и Милош. Био је изузетно храбар и увек на челу вода, а после борбе и победе започињао је песму, коју су остали одмах прихватили.

У предвечерје снежног 28. новембра 1941. године испраћен је Раднички батаљон у нову, своју последњу борбу. Сутрадан у зору заузео је положај на Кадињачи. Борба је почела надирањем Немаца са свих страна и ураганском ватром која је усмерена на положаје Радничког батаљона. Иако су непријатељске снаге биле неколико пута бројније и технички опремљеније, морал партизанских бораца био је на висини. Јуришали су кројачи, обућари, ткачи, пекари, опанчари, бербери, металци и други гинући један по један. У жеројској борби пао је, јуришајући на челу свог вода, и Милош Станојевић Кикош. Иако је после другог јуриша рањен у груди, устао је, прикупио снагу и проређене остатке вода повео у последњи јуриш.

ЧЕДОМИР ВУЈИЋ

Одбрана земље, непокорност и слобода изнад свега — то су биле теме честих разговора у домаћинству ратника и инвалида из првог светског рата Богољуба Љубе Вујића, земљорадника из Јасенице. Слушао их је често и још у раној младости прихватио најмлађи син Чедомир. Све више уграђивао је у себе опредељење да никад не треба дозволити непријатељу и освајачима да руше крвљу стечену слободу свог народа.

Чедомир је рођен 9. октобра 1920. године у Јасеници код Ваљева, у сиромашној сеоској породици. Основну школу, четири разреда гимназије и малу матуру завршио је у Ваљеву. Био је средњег раста, лепо развијен, широких плећа, црних очију и смеђе косе.

Дечаштво је проводио играјући се са вршњацима по Љубостињским улицама. Одлазио је на железничку станицу, пентрао се по вагонима, јурио за лоптом по брду Крушик... Често је залазио у занатске радионице где је слушао приче и разговоре о борби радничке класе за остварење својих права. Ту је први пут чуо и речи „штрајк“ и „експлоатација“. На часовима физкултуре за време гимназијског школовања постигао је запажене резултате из атлетских дисциплина и у вежбама на справама. За време летњег распуста Чеда је одлазио у Јасеницу. У селу му је отац имао нешто имања које је обрађивао да би се исхранила породица и школовала деца. У свим пољопривредним радовима Чеда је предњачио, испољавајући снагу и вредноћу. На косидби, вршају, брању кукуруза и другим пољопривредним радовима изазивао би вршњаке да се порву, бацају камен или скачу у чему је увек бивао победник. Ипак, највеће му је уживање било да јаше коње.

После завршене мале матуре Чеда је, 1938. године, отишао у дво-годишњу инжињеријску подофицирску школу у Шапцу. У школи је био међу најбољим питомцима. Из инжињерије, наставе гађања, стројевог правила и тактичке обуке био је одличан. Одликовао се оштрином покретљивошћу и брзином у решавању практичних задатака.

Чедомир Вујић

За време школовања у Шапцу Чеда је недељом излазио у град, највише да би присуствовао коњичким тркама и фудбалским утакмицама. Тако је, 4. априла 1939. године, отишао на утакмицу коју је ФК „Будућност“ из Ваљева играо против ФК „Занатлије“ из Шапца. На утакмицу је било дошло доста навијача из Ваљева, а међу њима и

Чедини другови и познаници. „Будућност“ је на ову утакмицу изашла у дресовима са петокракама. Громогласним повицима „Напред црвени!“ истицао се међу навијачима Чедин глас. Запазио га је неки поручник, позвао га и оштро упозорио:

— Ви, господине капларе, баш отворено и са великим одушевљењем навијате за комунистички клуб. За то можете одговорати и пред војним судом.

Чеда се бранио да навија за ваљевски клуб зато што је и он из тог града.

Капитулација бивше југословенске војске затекла је Чеду на терену крај Саве у Београду, где је требало да буде дат отпор непријатељу. Међутим, до тога није дошло јер је командни кадар напустио положаје и побегао. Изненађен издајом и брзом капитулацијом, а да би избегао заробљавање, прикрио се у Београду код сестре Неге. После неколико дана откривен је од полиције Управе града Београда и одведен у затвор, а затим, маја 1941, спроведен у логор на Бањици.

Одмах по доласку Чеда је ступио у контакт са групом логораша. Утврђена су најпогоднија места за пребацивање, одређен датум и одлучено да се бекство изврши ноћу. Решено је да крену у исто време њих дванаесторица подељени у две групе. У акцији је једна група откривена на самом почетку и засута митраљеским рафалима тако да су осморица погинула, а четворица, међу њима и Чеда, успели су да побегну.

После неколико дана Чеда је дошао у Јасеницу. Одмах ступа у контакт са друговима из града — Стеваном Вукосављевићем и Милијаном Милосављевићем, обућарским радницима, Ратком Данићем, судијом, Слободаном Батом Јевтићем, правником и другим — који активно раде на припремама за борбу против окупатора. Добија задатак да се укључи у акцију на прикупљању оружја и муниције. Одлази у околна села, води разговоре са сељацима и војним обвезницима који су прикрили оружје и муницију, убеђује их да му их дају и говори им да борба тек предстоји. Прикупио је оружја и муниције толико да се могло наоружати скоро две десетине.

У великом замаху припрема за орушани устанак Чеда је својом енергичношћу, смелошћу и храброшћу стизао свуда. Пред одлазак у партизане добио је два претећа писма од подофицира из његове школске генерације који су ступили у службу окупатора као припадници Српске државне страже; упозоравали су га да се превише ангажовао на прикупљању оружја и муниције, разношењу пропагандног материјала и агитовању да се ступа у борбу против непријатеља.

После извршења веома одговорних задатака на терену Чеда је почетком јула 1941. године, међу првима, ступио у Ваљевски народно-ослободилачки партизански одред. У почетку је вршио инструктаж; обучавао је младе борце да рукују оружјем. Често је водио борце у акције минирања и рушења железничке пруге између Диваца и Словца, рушио је пропусте и мостове, онеспособљавао београдски пут, секао бандере и телефонске жице и вршио друге диверзантске акције. У њима је Чеда практично применио знање и искуство стечено у инжињеријској подофицирској школи.

Устанак се све више распламсавао и захватао све ширу територију. Посебно широк одјек имали су борба против Немаца на Белој Стени, напад на Лајковац, заузимање Љига и друге значајне партизанске победе. У свим овим борбама Чеда је учествовао истичући се храброшћу и борбеношћу. Почетком септембра 1941. године примљен је за кандидата Комунистичке партије Југославије.

Прилив нових бораца био је сваким даном све масовнији. Стизали су млади радници, ученици, студенти и сеоски омладинци. Одлуком штаба Ваљевског НОП одреда формиран је, 14. септембра 1941. године у селу Робајама, Колубарски партизански батаљон у чијем је саставу било пет чета. За командира Треће чете постављен је Чедомир Чеда Вујић.

Партизанске снаге су од половине септембра па скоро до краја новембра 1941. године држале обруч на прилазима Ваљева. Трећа колубарска чета имала је у томе веома одговоран задатак — да не дозволи Немцима ни један продор на сектору који је држала.

Почетком октобра чета је пребачена на терен у околини Белановице, да појача тамошње партизанске снаге и одржи њихову доминантну улогу на путу Белановица — Гареша — Аранђеловац. И на овом терену Чеда је вршио диверзантске акције рушећи мостове, пропусте и друге објекте које би користио непријатељ. Поред ових борбених задатака руководства Прве и Треће колубарске чете одлазе у околна села и учествују у формирању НОО и укључивању становништва у јачање НОБ-а. На овом терену је веома интензиван културно-забавни рад. Борци и омладина из Белановице заједнички су формирали културно-просветну екипу која је припремила програм за прославу 7. новембра — Дана октобарске револуције.

После пет месеци ратовања партизанску слободну територију напале су веома јаке немачке снаге у садејству са домаћим издајницима. На Руднику најтеже борбе су биле од 10. до 20. новембра. У њима се Чеда истакао храброшћу налазећи се увек на челу своје чете што је борцима уливало висок морал и борбеност.

По наређењу Врховног штаба и Штаба Ваљевског партизанског одреда Прва и Трећа колубарска чета пребачене су са Рудника у Горњи Милановац. Одатле су се партизанском железницом, преко Чачка, превезле у Ужице где су на кратко биле на одмору па су отишле на полагаје према Буковима.

Чеда је одмах по доласку у Ужице пребачен у Косјерић за телеграфисту одакле је, према добијеним извештајима од јединица, јављао Врховном штабу каква је ситуација на овом сектору одбране Ужица. Убрзо је уследила нова прекоманда. У Ужицу му је додељена група бораца са задатком да руше мостове и пропусте на путевима и пругама којима се прилази Ужицу. Ту је затим ушао у састав Радничког батаљона и са његовим херојским борцима пошао на Кадињачу, у одбрану Ужичке републике. Извршавајући и овај задатак остао је заувек на Кадињачи.